

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
“ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ”**

ДАНКЕВИЧ ЄВГЕН МИХАЙЛОВИЧ

УДК 338.436:338.43.02

**СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МІЖГАЛУЗЕВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному науковому центрі “Інститут аграрної економіки” Національної академії аграрних наук України

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор, академік НААН
Малік Микола Йосипович,
Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”,
завідувач відділу розвитку підприємництва і кооперації

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Лузан Юрій Якович,
Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК,
голова Спостережної ради

доктор економічних наук, професор
Мороз Олег Васильович,
Вінницький національний аграрний університет,
директор навчально-наукового інституту аграрної економіки

доктор економічних наук, доцент
Скидан Олег Васильович,
Житомирський національний агроекологічний університет,
проректор з наукової роботи та інноваційного розвитку,
завідувач кафедри менеджменту інвестиційної діяльності

Захист дисертації відбудеться “25” листопада 2014 р. о 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.350.01 у Національному науковому центрі “Інститут аграрної економіки” за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, конференц-зал, 3-й поверх, к. 317.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного наукового центру “Інститут аграрної економіки” за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, к. 212.

Автореферат розісланий “23” жовтня 2014 р.

В. о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

В.М. Заяць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сільське господарство, здійснюючи значний внесок у розвиток держави, несе непропорційну частку витрат, пов'язаних з організацією господарського процесу, що є однією з найактуальніших проблем аграрного сектору економіки. За відсутності належного фінансового забезпечення, відповідної ринкової інфраструктури та налагодження довгострокових взаємозв'язків із переробними підприємствами, сільськогосподарські товаровиробники не мають змоги ефективно реалізовувати вирощену продукцію. У цих умовах важливим чинником розвитку конкурентоспроможного вітчизняного виробництва є міжгалузевий баланс, який має забезпечити пропорційний розподіл прибутків між усіма галузями аграрного сектору економіки.

Несприятливі процеси в сільськогосподарському виробництві негативно впливають і на переробну промисловість. Починаючи з 1991 р. демонтовано значну кількість комбікормових, цукрових, льонопереробних, крохмальних і спиртових заводів. Працездатне населення втратило роботу, а державний бюджет – кошти на утримання соціально-побутової сфери й розвиток сільських територій. Наразі важливим є відновлення взаємозв'язків між виробниками сільськогосподарської продукції, переробними підприємствами та обслуговуючими організаціями за рахунок збалансування галузевих пропорцій. Ефективним напрямом вирішення зазначеного завдання є розвиток міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки.

Стратегія розвитку міжгалузевої інтеграції вимагає принципово нових підходів до організації господарської діяльності. По-перше, це пов'язано з потребою врегулювання міжгалузевих диспропорцій аграрного сектору економіки, які здійснюють негативний вплив на розвиток сільських територій. По-друге, побудови замкнутого циклу виробництва продукції за рахунок впровадження інновацій та розбудови інфраструктури сільських територій. По-третє, існує необхідність захисту інтересів вітчизняних товаровиробників при виході на зовнішні ринки в умовах європейської інтеграції. Актуальність зазначених питань і необхідність розробки стратегічних орієнтирів для їх вирішення доводять важливість обраної теми дослідження.

Питання теорії і практики розвитку міжгалузевої інтеграції та сільськогосподарської кооперації обґрунтовані у працях відомих зарубіжних вчених, зокрема таких, як: І. Ансофф, М. Бенуа, Л. Блан, М. Бредлі, П. Куломб, Р. Оуен, П. Ріо, Д.Фіш, Ш. Фур'є та ін. Проблеми регулювання розвитку аграрного сектору економіки та розробки відповідної стратегії розкриті у наукових працях: В. Г. Андрійчука, В. І. Бойка, П. І. Гайдуцького, М. В. Гладія, Є. П. Губіна, М. Ю. Коденської, І. І. Лукінова, Ю. Я. Лузана, М. І. Пугачова, О. М. Онищенко, Л. В. Тягуненка, О. М. Шпичака, В. В. Юрчишина та ін.

Результати дослідження загальних питань розвитку інтеграції у сучасному аграрному виробництві, його галузях і сферах висвітлені у працях провідних вітчизняних та іноземних вчених: П. П. Борщевського, В. Л. Валентинова, В. М. Заяця, П. К. Канінського, М. Ф. Кропивка,

О. В. Крисального, К. К. Кумехова, В. З. Мазлоєва, А. Г. Мазура, М. Й. Маліка, В. Я. Месель-Веселяка, В. Д. Мінгалева, О. В. Мороза, Б. Й. Пасхавера, П. Т. Саблука, О. В. Скидана, О. М. Сьоміна, В. К. Терещенка, М. А. Хвесика, С. О. Юшина та ін. Відзначаючи цінність результатів досліджень науковців, необхідно відмітити, що не всі теоретичні розробки знаходять застосування на практиці, про що свідчить сучасний стан розвитку аграрного сектору економіки. Проблематика досліджень та наявність дискусійних моментів зумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначили її мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до програм і планів фундаментальних та прикладних науково-дослідних робіт Національного наукового центру “Інститут аграрної економіки” як складова частина теми: “Розробити теоретичні і методологічні засади інституціонального забезпечення розвитку підприємництва і кооперації” (номер державної реєстрації 0111U001171), у межах якої розроблено стратегічні орієнтири формування і теоретико-методологічні засади розвитку міжгалузевої інтеграції та їх вплив на соціально-економічні процеси на сільських територіях, визначено проблемні питання створення та функціонування інтегрованих формувань, зокрема розроблено стратегічні вектори збалансування галузевих пропорцій в аграрному секторі економіки.

У межах даної тематики обґрунтовано методологічні підходи до розвитку міжгалузевої структури, висвітлено її стратегічну роль у підвищенні ефективності сільськогосподарського та промислового виробництва, визначено основні мотиви створення інтегрованого формування, розкрито особливості міжгалузевої інтеграції на сучасному етапі та стратегічні вектори її розвитку в аграрному секторі економіки на довгострокову перспективу.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка науково-методологічних засад і обґрунтування концептуальних підходів щодо стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції, організаційно-правових та економічних механізмів її реалізації, ринкового і державного регулювання.

Відповідно до мети дослідження вирішувалися такі завдання:

- узагальнити теоретико-методологічні основи стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки;
- ідентифікувати та систематизувати стратегічні вектори розвитку інтеграційних процесів;
- удосконалити трактування поняття “міжгалузева інтеграція” в аграрному секторі економіки;
- визначити засади розвитку інтегрованих формувань враховуючи економічні та природно-кліматичні особливості регіонів України;
- запропонувати механізм оптимізації галузей аграрного сектору економіки за рахунок налагодження замкнутого циклу виробництва продукції на сільських територіях;
- обґрунтувати ефективність використання земельних ресурсів в умовах міжгалузевої інтеграції;

- окреслити напрями залучення інвестицій в контексті стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції;
- запропонувати інституційне забезпечення стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки;
- розробити організаційно-економічний механізм створення інтегрованих формувань;
- визначити концептуальні засади участі держави у стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції;
- обґрунтувати необхідність формування агросервісної інфраструктури як передумови розвитку міжгалузевої інтеграції;
- розробити систему інформаційно-консультаційного забезпечення міжгалузевої інтеграції;
- запропонувати механізм інтегрування сільськогосподарських, переробних, збутових підприємств і науково-дослідних установ у агропромисловий кластер.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку і функціонування інтегрованих структур в аграрному секторі економіки.

Предметом дослідження є теоретичні і методологічні засади стратегії розвитку інтегрованих структур та організаційно-економічні відносини між їх учасниками.

Методи дослідження. Методологічним інструментарієм дисертаційного дослідження є *системний метод наукового пізнання* економічних явищ і процесів. Для уточнення сутності категорії “міжгалузева інтеграція” використано *абстрактно-логічний метод*. З метою оцінки рівня розвитку інтеграції та ефективності використання інтегрованими формуваннями ресурсів застосовано *статистико-математичний метод*, зокрема такі його прийоми, як: порівняння (зіставлення даних за окремі роки та співставлення окремих показників вибіркової сукупності підприємств із середніми по Україні), групування (для ідентифікації груп підприємств з подібними кількісними та якісними характеристиками), кореляційно-регресійний аналіз (для встановлення тісноти зв'язку), факторний аналіз (для виявлення резервів підвищення ефективності використання ресурсів в умовах міжгалузевої інтеграції). За допомогою методу *експертних оцінок* визначено вагомість важелів управлінського впливу на галузеві пропорції в аграрному секторі економіки. На основі *SWOT-аналізу* ідентифіковано загрози й можливості розвитку міжгалузевої інтеграції з одночасним співставленням потенційних сильних і слабких сторін інтегрованих формувань та оцінкою їх конкурентних позицій. *Метод економіко-математичного моделювання* використано для вибору оптимальної стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції на прикладі зони Полісся.

Інформаційною базою досліджень стали відповідні Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, державні цільові програми розвитку аграрного сектору економіки, офіційні матеріали та статистично-аналітична інформація Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO), матеріали Державної служби статистики України та

Головного управління статистики в Житомирській області, оперативна інформація Департаментів агропромислового розвитку облдержадміністрацій, дані річних звітів окремих суб'єктів господарювання, спеціальна література, інформаційні ресурси всесвітньої комп'ютерної мережі Internet та ін.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення і результати дослідження, які виносяться на захист і характеризують наукову новизну та особистий внесок автора, полягають у наступному:

вперше:

- запропоновано теоретико-методологічне обґрунтування стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки на основі збалансування галузевої структури, запровадження сучасних технологій і механізмів залучення інвестицій, організації внутрішньогосподарських зв'язків, побудови системи бюджетування, мотивації та менеджменту виробничих процесів, що, на відміну від наявних, дозволить оптимізувати агропромисловий ланцюг, сприятиме забезпеченню збільшення обсягів виробництва продукції, підвищенню зайнятості населення та розвитку сільських територій в умовах зміни кон'юнктури на агропродовольчому ринку;

- визначено засади розвитку інтегрованих формувань для зони Полісся України, організаційний, економічний, структурний і правовий етапи їх створення, варіанти оптимізації галузевих пропорцій та логістичних взаємозв'язків, що дозволить розробити стратегію розвитку аграрного сектору економіки на новій ресурсній, технологічній та організаційній основі, враховуючи специфіку й особливості досліджуваного регіону;

- узагальнено та систематизовано стратегічні вектори розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки на довгостроковий період, що забезпечать залучення інвестиційних коштів з метою підвищення ефективності сільськогосподарського та промислового виробництва, запровадження сучасних інноваційних технологій, організації внутрішньогосподарських зв'язків, побудови системи планування, мотивації та менеджменту виробничих процесів в умовах ринкової економіки;

- запропоновано методологію удосконалення механізму державного регулювання розвитку міжгалузевої інтеграції за рахунок контролю ринкових взаємовідносин у сфері матеріально-технічного забезпечення та сервісного обслуговування учасників інтегрованого формування, яка, на відміну від існуючих, передбачає нову форму державно-приватного партнерства з метою розвитку найбільш суттєвих для економіки країни інтеграційних об'єднань і формування єдиного технологічного ланцюга з виробництва сировини та реалізації готової продукції;

удосконалено:

- трактування поняття “міжгалузева інтеграція”, яку, на відміну від існуючих підходів, запропоновано розглядати як розвиток виробничих і економічних зв'язків між галузями та підприємствами аграрного сектору, що пов'язані між собою технологічно й об'єктивно орієнтовані на поєднання їх матеріальних інтересів у процесі виробництва і реалізації кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини з метою досягнення синергетичного ефекту;

- організаційно-економічний механізм створення інтегрованих формувань, сутність якого полягає у застосуванні взаємодоповнюючих ринкових принципів його побудови (еквівалентність обміну результатами трудової діяльності в межах об'єднання, сприйняття досягнень науки та передової практики, адаптивність до ресурсозберігаючих технологій), економічних умов функціонування (техніко-технологічна модернізація виробництва, спеціалізація суб'єктів інтеграції) та алгоритму організації на основі визначеної поетапності;

- наукові засади формування системи інформаційно-консультаційного забезпечення товаровиробників за рахунок створення консалтингових центрів з метою дорадчого супроводу міжгалузевої інтеграції, управління господарськими процесами в інтегрованих формуваннях, запровадження інноваційних технологій виробництва готової продукції, конкурентоспроможної на внутрішньому та зовнішньому ринках продовольства;

- механізм інтегрування сільськогосподарських, переробних, збутових підприємств та науково-дослідних установ у інфраструктуру агропромислових кластерів для забезпечення синергетичного ефекту від поєднання можливостей і зусиль виробничих, наукових та ринкових структур як основних учасників інтегрованого формування, що сприятиме оптимізації інтеграційних зв'язків за критеріями зниження витрат і раціонального використання наявних потужностей та ресурсного потенціалу;

дістали подальшого розвитку:

- напрями підвищення ефективності використання земельних ресурсів в умовах міжгалузевої інтеграції через трансформацію сільськогосподарських земель та виведення з обробітку малопродуктивних угідь, зміни їх цільового призначення з метою більш раціонального використання, вирощування типових для регіонів культур та вирішення наявних екологічних проблем, пов'язаних з порушенням науково обґрунтованих норм господарювання та радіоактивним забрудненням значної частини сільськогосподарських земель зони Полісся;

- пропозиції щодо удосконалення інституційного забезпечення розвитку міжгалузевої інтеграції за рахунок державного регулювання оптимізації галузевої структури аграрного сектору економіки, удосконалення механізму ціноутворення на сільськогосподарську та промислову продукцію, збалансування попиту і пропозиції на продовольчі товари, забезпечення цільового характеру дотаційної політики, прогнозування кон'юнктури ринку, наукового супроводу агропромислового виробництва;

- напрями залучення іноземних та вітчизняних інвестицій в умовах стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції, які, на відміну від наявних, передбачають фінансування проектів з розміщення переробних потужностей у сировинних зонах для побудови соціальної інфраструктури, налагодження виробництва конкурентоспроможної продукції, підвищення зайнятості населення та розвитку сільських територій;

- пропозиції щодо розвитку "Кукурудзяно-соєвого поясу Полісся" як ефективного механізму оптимізації галузей аграрного сектору економіки за рахунок налагодження замкнутого циклу виробництва продукції з кукурудзи та

сої на сільських територіях, вирішуючи при цьому соціальні та екологічні проблеми, пов'язані з недотриманням науково обґрунтованих норм ведення господарської діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та пропозиції, що містяться у дисертації, мають практичне значення та можуть бути використані для розробки й обґрунтування стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки.

Результати дослідження щодо оптимізації міжгалузевих пропорцій в аграрному секторі знайшли своє практичне впровадження при розробці “Програми розвитку агропромислового комплексу Хмельницької області на 2012–2016 роки”. Використано рекомендації здобувача щодо інституційного забезпечення оптимізації галузевих пропорцій в аграрному секторі економіки у контексті сучасних ринкових перетворень. Розроблений організаційно-економічний механізм збалансування галузевих пропорцій інтегрованих формувань дає змогу ефективно використовувати наявні ресурси, враховуючи економічні, екологічні та соціальні фактори (довідка Департаменту агропромислового розвитку Хмельницької обласної державної адміністрації №01/4905 від 20.11.2013 р.).

Наукові напрацювання рекомендовані для використання в управлінні агропромислового розвитку Черняхівської райдержадміністрації Житомирської області та стосуються удосконалення механізму прогнозування розвитку інтегрованих формувань за наявної та оптимальної галузевої структури в умовах ринкової економіки. Впровадження здійснюється за рахунок надання науково-методичної та інформаційної допомоги щодо оптимізації галузевої структури учасникам інтегрованого об'єднання (довідка управління агропромислового розвитку Черняхівської районної державної адміністрації Житомирської області № 477/01-19 від 06.11.2013 р.).

Результати дослідження прийнято до впровадження та використовуються у виробничому процесі філії Чуднівська ТОВ СП “Нібулон” Чуднівського району Житомирської області. Запропоновані дисертантом рекомендації стосовно напрямів підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель в умовах інтегрованого виробництва через запровадження технологій точного землеробства та механізмів залучення інвестицій шляхом застави прав на землю знайшли практичне застосування при удосконаленні корпоративних відносин у структурних підрозділах інтегрованого формування (довідка № 225 від 22.08.2013 р.).

Результати дисертаційного дослідження використовуються у виробничому процесі Житомирської філії ПАТ компанія “Райз”. Запропоновані системні механізми стратегічного планування виробничих процесів у структурних підрозділах інтегрованого формування забезпечили: комплексне вирішення задач консолідації великих масивів різнопланової інформації; ефективний контроль за використанням матеріально-технічних та фінансових ресурсів; формування ефективного менеджменту господарських процесів; моделювання можливих варіантів розвитку бізнесу та розробки на цій основі

стратегії і тактики дій на довгострокову перспективу (довідка № 274 від 03.12.2013 р.).

На прикладі ПСП “Сокільча” Попільнянського району Житомирської області апробовано запропоновані дисертантом пропозиції щодо розвитку міжгалузевої інтеграції для системного забезпечення зростання обсягів виробництва продукції, розвитку соціальної інфраструктури та збереження природної родючості ґрунтів в умовах інтенсивного господарювання. Для оптимізації галузевих пропорцій інтегрованого формування запропоновано використовувати економіко-математичні моделі, які, на відміну від існуючих, передбачають системне застосування критеріїв оптимальності з урахуванням економічної, екологічної, соціальної та технологічної складових (довідка № 324 від 11.09.2013 р.).

Результати дослідження прийнято до впровадження у виробничому процесі СВК “Ружинський” Ружинського району Житомирської області. Використовуються запропоновані дисертантом пропозиції щодо розвитку інтеграційних процесів у кооперативі за рахунок здійснення переробки виробленої продукції та формування власної мережі її реалізації. Автором здійснено розрахунок оптимальних пропорцій виробничої структури з урахуванням функціональних взаємозв’язків між основними підрозділами кооперативу у плані визначення кількісного співвідношення ресурсів та міри інтенсивності їх використання (довідка № 16 від 16.01.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, викладені в дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані ті ідеї, положення та висновки, що є результатом особистої роботи автора і становлять його індивідуальний внесок.

Апробація результатів дисертації. У процесі виконання дисертаційного дослідження проводилась апробація проміжних і кінцевих результатів роботи шляхом їх оприлюднення на міжнародних, зарубіжних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: II Міжнародній науково-практичній конференції “Облік, контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку” (Вінниця, 2012); Международной научно-практической конференции “Проблемы и перспективы развития экономики в современном обществе” (Москва, 2012); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції “Прикладна наука та інноваційний шлях розвитку національного виробництва” (Тернопіль, 2012); VI Науково-практичній конференції “Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання” (Київ, 2012); IV Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених “Розвиток аграрного підприємництва: тенденції та перспективи” (Київ, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції “Інноваційна економіка – напрямок сталого розвитку держави” (Сімферополь, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції “Економічні підсумки 2012 року: досягнення та перспективи” (Сімферополь, 2012); Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції молодих учених, викладачів та студентів “Актуальні аспекти розвитку підприємств аграрної сфери: облік, аудит та оподаткування” (Херсон, 2012); XIX Міжнародній науково-практичній конференції “Економіка:

сучасні проблеми та перспективи розвитку” (Львів, 2012); VII Міжнародній науково-практичній конференції “Реформування економіки України: стан та перспективи” (Київ, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції “Модернізація та суспільний розвиток економіки країни” (Сімферополь, 2013); XXII Міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми та шляхи удосконалення економіки України” (Львів, 2013); VIII Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми та стратегічні напрями розвитку національної економіки” (Мелітополь, 2013); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Кооперативні читання” (Житомир, 2013); Науково-практичній конференції “Органічне виробництво і продовольча безпека” (Житомир, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми ринку та розвитку регіонів країн СНД” (Дніпропетровськ, 2013); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Генетичні ресурси для селекції високопродуктивних сортів картоплі з добрими смаковими якостями” (Житомир, 2013); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції “Формування інформаційного потенціалу бухгалтерського обліку, контроль, аналіз та аудит в умовах глобальних економічних змін” (Тернопіль, 2013); XXX Международной научно-практической конференции “Экономика и современный менеджмент: теория и практика” (Новосибирск, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції “Стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту та контролю в умовах трансформації економіки” (Київ, 2014); Науково-практичній конференції “Органічне виробництво і продовольча безпека” (Житомир, 2014); Міжнародній науково-практичній конференції “Економічні та соціальні інновації як фактор розвитку економіки” (Київ, 2014).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 68 наукових праць загальним обсягом 62,39 д. а., з них 1 одноосібна монографія (23,36 д.а.), 3 монографії у співавторстві (11,32 д.а.), 33 одноосібних статей у наукових фахових виданнях, з яких 5 статей включені до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття в електронному науковому фаховому виданні та 24 тези – в збірниках наукових праць за матеріалами науково-практичних конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п’яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 422 сторінки, обсяг основної частини – 375 сторінок. Дисертація містить 45 таблиць на 15 сторінках, 44 рисунки на 18 сторінках, 6 додатків на 11 сторінках. Список використаної літератури налічує 337 найменувань на 36 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі – “**Теоретичні та методологічні засади стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки**” – розкрито теоретико-методологічні основи стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки, ідентифіковано та систематизовано стратегічні вектори розвитку інтеграційних процесів з метою підвищення ефективності сільськогосподарського та промислового виробництва.

Україна відноситься до країн світу, де потенціал аграрного сектору, враховуючи наявні ресурсні можливості, використовується не повною мірою для розв'язання економічних, соціальних та екологічних завдань. Стратегія розвитку і регулювання аграрного ринку України має бути зорієнтована на гарантування продовольчої безпеки держави та забезпечення експортної експансії на світовому аграрному ринку, де попит на агропродовольчу продукцію зростає значно швидше ніж пропозиція. Встановлено, що для досягнення запропонованих стратегічних орієнтирів розвитку необхідно змінити підходи до організації аграрного виробництва, особливо у напрямі оптимізації галузевих пропорцій.

Доведено, що структура аграрного сектору ґрунтується на виділенні у його складі окремих галузей, між якими існує міцний взаємозв'язок: 1) виробництво засобів для аграрного сектору; 2) виробництво продукції рослинництва і тваринництва; 3) виготовлення продуктів харчування і товарів широкого вжитку зі сільськогосподарської сировини; 4) реалізація кінцевої продукції; 5) обслуговування всіх стадій агропромислового виробництва (рис. 1). Обґрунтовано, що лише при створенні ефективних міжгалузевих відносин можливий вільний рух ресурсів та продукції від виробника до кінцевого споживача.

Рис. 1. Взаємозв'язки між галузями аграрного сектору економіки*

*Розроблено автором.

Проведені дослідження підтверджують, що сільське господарство тісно пов'язане з промисловістю, торгівлею та іншими галузями економіки. Однак, з ряду об'єктивних та суб'єктивних причин ці зв'язки порушено, вони мають переважно випадковий та стихійний характер. Така відособленість в умовах ринкової економіки уповільнює розвиток сільськогосподарського та

промислового виробництва, знижує конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників. Об'єктивно існує необхідність поглиблення інтеграційних процесів, формування цілісної господарської системи в аграрному секторі економіки, найбільш адаптованої до умов ринкового середовища з урахуванням мотивів та інтересів учасників інтегрованого формування (табл. 1). Невирішені проблеми у цій сфері зумовлюють необхідність змін методичного підходу до розгляду міжгалузевих відносин: від розробки теоретичних основ до проектування відповідних заходів та оптимальної моделі, яка б поєднувала економічне підґрунтя з формами організаційного забезпечення.

Таблиця 1

Стратегічні орієнтири учасників інтеграційних процесів*

Учасник	Потреба	Механізм досягнення
Галузі, що виготовляють засоби виробництва	Конкурентоспроможність виробленої продукції, ринки збуту, ефективність виробництва	Залучення інвесторів, запровадження новітніх інноваційних технологій
Галузі сільського господарства	Підвищення товарності виробленої продукції, зниження собівартості та одержання прибутку від реалізації	Диверсифікація діяльності, кількісне та якісне покращення активів, підвищення конкурентоспроможності продукції
Галузі промисловості з переробки сільськогосподарської продукції	Контроль сировинного ринку, вплив на формування кількісних, якісних та цінових показників, зміцнення позицій на ринку збуту продукції	Формування сировинних зон, впровадження систем управління якістю продукції відповідно до міжнародних стандартів
Галузі виробничої та соціальної інфраструктури	Необхідність впровадження наукових розробок, розбудова інфраструктурних елементів	Спільне фінансування учасниками інтегрованого об'єднання програм розвитку сільських територій

*Розроблено автором.

Обґрунтовано, що найбільш поширена концепція вибору оптимальної форми міжгосподарських зв'язків полягає в забезпеченні постійних стійких взаємовідносин між галузями з виробництва, переробки і реалізації продукції та матеріально-технічного забезпечення. В сучасних умовах організаційно-технологічні зв'язки галузей здійснюються переважно через посередників, які стримують поставки товарів і продукції безпосередньому споживачеві, підвищують ціну продукції, їхня діяльність часто призводить до втрат сільськогосподарської сировини. Відтак, необхідним є удосконалення організації виробничих зв'язків між галузями аграрного сектору економіки за рахунок розвитку міжгалузевої інтеграції.

У результаті узагальнення вітчизняних та зарубіжних літературних джерел ідентифіковано поняття інтеграція, яке варто трактувати як організаційне поєднання технологічно різнорідних видів діяльності з притаманними їм функціями із метою виробництва кінцевого продукту і

доведення його до споживача, а також досягнення на цій основі вищих економічних результатів. Згідно з авторським трактуванням, міжгалузєва інтеграція являє собою розвиток виробничих і економічних зв'язків між галузями та підприємствами аграрного сектору, які пов'язані між собою технологічно й об'єктивно, орієнтовані на поєднання їхніх матеріальних інтересів у процесі виробництва і реалізації кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини з метою досягнення синергетичного ефекту.

Встановлено, що для подальшого розвитку інтеграційних процесів постає необхідність розробки відповідної стратегії дій. Стратегію запропоновано розглядати як послідовний, довгостроковий, конструктивний, раціональний, підкріплений ідеологією, стійкий до невизначеності умов середовища план, який супроводжується постійним аналізом і моніторингом у процесі реалізації та спрямований з певною метою на досягнення успіху в кінцевому результаті. Проведені дослідження підтвердили необхідність вивчення міжгалузєвої інтеграції при розробці програм і стратегії розвитку аграрного сектору, як ефективного механізму вирішення ряду наявних економічних, соціальних та екологічних проблем.

Розроблена стратегія розвитку міжгалузєвої інтеграції передбачає комплексний план, спрямований на досягнення довгострокової мети, що включає напрями, завдання та пріоритети економічного розвитку галузей аграрного сектору і комплекс відповідних заходів, дій та рішень з метою забезпечення збалансування галузєвих пропорцій і створення замкнутого циклу виробництва продукції. Мета стратегії – продовольче забезпечення населення за рахунок збільшення переробки продукції у місцях її виробництва, нарощування експортного потенціалу за умови збереження природної родючості ґрунтів та збільшення вкладу аграрного сектору в розвиток сільських територій (рис. 2).

Обґрунтовано, що стратегія повинна визначати найраціональніші напрями використання потенціалу аграрного сектору економіки, що забезпечить успішний розвиток господарських одиниць та їх конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках. Побудова такої стратегії досить складний та ємкий процес, оскільки різні галузі економіки функціонують у важко передбачуваному середовищі й тому виникає необхідність постійного моніторингу ринку, прогнозування факторів мікро- та макро рівнів, аналізу конкурентів і побудови можливих моделей ринкової поведінки.

Результатом реалізації стратегії міжгалузєвої інтеграції повинен стати синергетичний ефект, який визначено, як збільшення ефективності діяльності інтегрованих формувань у результаті об'єднання окремих частин в єдину систему, де ефект від взаємодії виробничих ланок системи перевищує ефективність діяльності кожного елемента окремо. На прикладі ТОВ "Сігнет-Центр" встановлено, що за рахунок налагодження виробництва, переробки, зберігання і збуту інтегрованим структурам вдалося проникнути на ринок, сформувати чіткий напрям розвитку, а відтак отримати прибутки, розширити збутову політику та зменшити ризики. За даних умов це ефективний спосіб

задоволення потреб споживачів, збільшення дохідності аграрних формувань, уникнення дискримінації з боку переробних і торгівельних підприємств та забезпечення стабільного функціонування сільських територій.

Рис. 2. Стратегія розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки*

*Розроблено автором.

Проведені дослідження підтвердили необхідність підтримки розвитку міжгалузевої інтеграції, яка проявляється у мультиплікативному ефекті, що впливає на інші сектори національної економіки. Кошти, отримані у вигляді виручки і дотацій, товаровиробники витрачають на продукти та послуги всередині країни, створюючи робочі місця для інших галузей агробізнесу. Однак кошти, витрачені на імпортовані товари, не повертаються в економіку країни, що спонукає до подальшого дослідження проблематики міжгалузевої інтеграції.

У другому розділі – “**Стан розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки**” – досліджено сучасний стан аграрного виробництва, виявлено тенденції змін галузевих пропорцій та наслідки

структурних перетворень, узагальнено особливості стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції в умовах зміни кон'юнктури на продовольчих ринках.

На сучасному етапі розвитку аграрний сектор економіки України втрачає значні фінансові ресурси внаслідок існуючих проблем, пов'язаних з нееквівалентними міжгалузевими відносинами у сфері агропромислового виробництва. За таких умов спостерігається монополізація галузей, які займаються переробкою, збутом та постачанням матеріальних ресурсів. При цьому економічні позиції аграрних товаровиробників погіршуються, що можна простежити за динамікою цін на сільськогосподарську продукцію, матеріально-технічні ресурси та продовольство.

Встановлено, що причини галузевого диспаритету пов'язані з відмінностями промислового та аграрного капіталу, сезонністю виробництва, впливом погодно-кліматичних та біологічних факторів на сільськогосподарське виробництво. Проведені дослідження підтвердили, що різниця в цінах на промислові товари та сільськогосподарську сировину призводять до скорочення виробництва, насамперед найбільш матеріалоємної продукції. Завданням еквівалентного міжгалузевого обміну є підтримка та регулювання балансу між сферами аграрного сектору економіки з метою розвитку сільських територій, збільшення експорту продукції, вирішення ряду соціальних та екологічних проблем.

Аналіз розвитку галузей сільського господарства показав, що за період реформування аграрного сектору економіки відбулися суттєві зміни у структурі посівних площ товаровиробників. Як по Україні, так і в усіх природно-кліматичних зонах збільшилася частка технічних і зернових культур, різко зменшилася частка кормових культур, що зумовлено скороченням поголів'я тварин. Якщо у 2001 р. зернові займали 49 % посівних площ, то у 2012 р. – 64 %. У групі технічних культур відбулося зменшення частки цукрових буряків. Слід зазначити зменшення частки посівів соняшнику в Степу і збільшення її у зонах Лісостепу та Полісся. Характерним для всіх зон України є розширення посівів кукурудзи на зерно та ріпаку, особливо на Поліссі. При цьому збільшується частка продукції, реалізованої на експорт у вигляді сировини.

Доведено, що структурні зміни в галузях аграрного сектору економіки проявляються у всіх регіонах України незалежно від зональних особливостей та специфіки територій. На зміну галузевих пропорцій за останні 10 років найбільш суттєвий вплив мали кон'юнктура ринку та рентабельність виробництва продукції. Зростання цін на матеріальні та енергетичні ресурси змусили товаровиробників скоротити капіталомісткі види виробництва в окремих галузях, відповідно в них сформувався високий рівень безробіття та незадовільний стан соціальної сфери. Наразі виробництво багатьох видів продукції мінімізовано та існує, в основному, за рахунок спрощених технологій і використання дешевої робочої сили.

Аналіз розвитку аграрного сектору економіки в умовах зони Полісся показав, що нарощування валового виробництва продукції у даному регіоні відбувається за рахунок галузі рослинництва, а саме енергомістких культур, таких, як: кукурудза на зерно, соя, соняшник та ріпак. Доведено, що надмірне

збільшення у структурі посівних площ цих культур зумовлює перенасичення сівозмін, виснаження ґрунтів, поширення шкідників та хвороб. У процесі дослідження встановлено, що на групу олійних та зернових культур припадає понад 75 % експорту аграрного сектору. При цьому більшість продукції реалізується у вигляді сировини, що робить вітчизняних товаровиробників залежними від кон'юнктури світових ринків. Суттєві диспропорції виробництва спостерігаються у галузі тваринництва та переробній промисловості.

У результаті дослідження наслідків галузевих перетворень в аграрному секторі економіки відмічено кілька аспектів галузевих диспропорцій: економічний (диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, втрата міжгалузевих взаємозв'язків), інституційний (відсутність механізму державного регулювання галузевих пропорцій, недостатній рівень розвитку інфраструктури), екологічний (підвищення антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище, зниження родючості ґрунтів) та організаційний (сезонність виробництва, вахтовий метод господарської діяльності). Отже, галузеві пропорції аграрного сектору не є збалансованими та потребують розробки відповідної стратегії оптимізації.

У процесі дослідження встановлено, що існуючі проблеми диспропорцій аграрного сектору проявляються не в окремих регіонах, вони є галузевими та загальнодержавними, роблять значний вплив на продовольчу безпеку країни, спричиняють зміни у різних сферах економіки та суспільного життя. У даному контексті обґрунтовано необхідність розробки стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції з метою розвитку багатогалузевого виробництва шляхом об'єднання сільськогосподарських, переробних та обслуговуючих підприємств, запровадження інноваційних технологій у господарський процес, розбудови виробничої та соціальної інфраструктури.

У третьому розділі – **“Ефективність використання ресурсного потенціалу в умовах міжгалузевої інтеграції”** – досліджено вплив низки факторів на ефективність використання виробничих ресурсів в умовах розвитку міжгалузевої інтеграції, проаналізовано стан залучення інноваційних розробок у виробничий процес та обґрунтовано організаційно-економічні складові раціонального господарювання інтегрованих формувань, рівень їх матеріально-технічного забезпечення.

Встановлено, що розвиток виробництва в умовах ринкових відносин потребує принципово нових підходів до організації його ведення та ефективності використання наявних ресурсів. У першу чергу це пов'язано з захистом інтересів вітчизняних товаровиробників, усуненням посередницького впливу, побудовою замкнутого циклу виробництва, виходом на нові ринки продукції і капіталів, розбудовою інфраструктури та раціонального використання наявних ресурсів. Ефективність використання ресурсного потенціалу в контексті стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції розглянуто на прикладі концентрації земельних і трудових ресурсів, основних засобів і стану впровадження інновацій.

Проведені дослідження підтвердили, що в умовах структурних змін аграрної економіки надзвичайно актуальною проблемою є стабільне й

ефективне використання земельних ресурсів для зменшення інтенсивності антропогенного навантаження, забезпечення екологічної ефективності та економічної доцільності сільськогосподарського і промислового виробництва. У сучасних умовах господарювання важливим є оптимізація земельних масивів інтегрованих формувань з метою налагодження конкурентоспроможного виробництва, забезпечення населення якісними продуктами харчування та формування експортних партій продукції.

Встановлено, що в умовах скорочення площ сільськогосподарських угідь, зміни клімату та підвищення напруженості на продовольчому ринку земля, як фактор виробництва, постійно зростатиме в ціні. В оглядовому майбутньому саме наявність достатніх площ екологічно чистих земель визначатиме економічну могутність держави. Доведено, що в умовах Полісся близько 175 тис. га сільськогосподарських земель необхідно трансформувати. Землі, які підлягають залуженню, варто не виключати з господарського обігу, а використовувати для формування кормової бази у галузі тваринництва. При цьому, трансформація угідь має відбуватися протягом не менше 5 років, виходячи з існуючих характеристик природних об'єктів і дотримуючись науково обґрунтованих норм ведення господарської діяльності.

Аналіз ресурсного забезпечення аграрного сектору економіки показав, що бар'єром розвитку міжгалузевої інтеграції є низький рівень забезпечення товаровиробників сільськогосподарською технікою та окремими видами машин, який не перевищує межі 53 %. За досліджуваний період відбулося суттєве погіршення технічного забезпечення аграрного сектору внаслідок розбалансування економічних міжгалузевих зв'язків між сільським господарством та промисловістю. Для вирішення даних проблем запропоновано налагодити співробітництво сільськогосподарських і промислових підприємств за рахунок інтеграції, в основі якої будуть лізингові взаємовідносини та державна підтримка вітчизняних товаровиробників.

У процесі дослідження обґрунтовано, що інтегровані формування ведуть виробництво на новій технологічній, організаційній та ресурсній основі. Якщо у складі основних засобів у сільськогосподарських підприємствах на активну частину (машини, обладнання і транспортні засоби) припадає лише 30,3 %, то в інтегрованих формуваннях вона становить 47,2 %, що значною мірою визначає рівень продуктивності праці й інші результативні показники їхньої діяльності. В інтегрованих формуваннях фондозабезпеченість за 2010–2012 рр. була на 15 % вищою, фондівдача майже у 3 рази, а продуктивність праці – в 3,6 рази вища порівняно з іншими сільськогосподарськими підприємствами.

Аналіз економічної ефективності господарської діяльності інтегрованих формувань показав, що рівень рентабельності виробництва у них становив 47 %, це удвічі більше проти аналогічних показників сільськогосподарських підприємств. На 1 га сільськогосподарських угідь у них отримано майже 3 тис. грн прибутку (табл. 2). Акумуляування необхідних фінансових, матеріальних, енергетичних та трудових ресурсів забезпечує всім учасникам інтеграційного процесу сприятливі умови для реалізації інвестиційних проектів та виробництва конкурентоспроможної продукції.

**Економічна ефективність господарської діяльності
інтегрованих формувань***

Показник	Інтегровані формування		Сільськогосподарські підприємства України	
	2006 р.	2012 р.	2006 р.	2012 р.
Припадає с.-г. угідь на 1 працівника, га	17,7	34,4	22,3	36,1
Середньорічна заробітна плата, тис. грн	7,9	31,2	4,7	13,5
Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 1 га, тис. грн	3,4	9,8	1,8	4,7
Вироблено продукції (товарів, робіт, послуг) 1 працівником, тис. грн	57,3	307,5	32,9	147,5
Рівень рентабельності, %	22,7	47,1	9,7	21,2
Одержано прибутку на 1 працівника, тис. грн	10,1	95,6	2,9	26,1
Одержано прибутку на 1 га с.-г. угідь, грн	582,4	2955,7	141,4	711,7

* Розраховано автором за формою № 50 с.-г. “Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств”.

Дослідження підтвердили, що характерною тенденцією останніх років є направлення коштів інтегрованими формуваннями у розвиток інфраструктури аграрного ринку на сільських територіях. В умовах міжгалузевої інтеграції створюються належні умови інфраструктурного забезпечення, за рахунок яких товаровиробникам вдається ефективно вести господарську діяльність та забезпечувати позитивні економічні результати. Обґрунтовано, що подальший розвиток виробничої інфраструктури інтегрованими формуваннями, а саме створення умов для переробки продукції у місцях її вирощування, дасть їм можливість сировину, яка сьогодні реалізується на закордонний ринок, довести до рівня конкурентоспроможної готової продукції.

Характерним в умовах міжгалузевої інтеграції є широке застосування інноваційних розробок інтегрованими структурами. Провідними напрямками залучення інновацій є: використання енергозберігаючих технологій виробництва продукції; впровадження нових технологічних карт вирощування культур і біотехнологій; застосування широкозахватних технічних засобів; використання “нульової” технології обробітку ґрунту; застосування інноваційних розробок, які дають змогу збільшити врожайність. Проведене дослідження показало, що актуальним питанням є об’єднання підприємств аграрного сектору економіки та наукових установ з метою імплементації передового досвіду в господарський процес. У даному контексті запропоновано створення технопарків, як ефективного механізму залучення інновацій в умовах міжгалузевої інтеграції.

Адаптація інтегрованих формувань до умов ринку виявляється в їх галузевих пропорціях, зміни у яких можна проаналізувати за структурою товарної продукції (табл. 3). Вагомі позиції у рослинництві почали займати такі культури як: соя, соняшник, ріпак, продукція яких виробляється переважно для експорту. У структурі товарної продукції досліджуваних формувань значні позиції займає тваринницька продукція, промислове виробництво та сфера послуг за рахунок побудови замкнутого циклу виробництва.

Таблиця 3

**Структура товарної продукції інтегрованих формувань
Житомирської області***

Вид продукції	2010 р.		2011 р.		2012 р.		У середньому за 2010–2012 рр.	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Рослинництво	204,6	65,1	207,3	64,3	232,8	64,4	214,9	64,6
у т. ч. зернові та зернобобові	145,6	46,3	141,5	43,9	158	43,7	148,4	44,6
технічні	50,0	15,9	55,8	17,3	60,5	16,7	55,4	16,7
кормові	8,2	2,6	8,3	2,6	10,4	2,9	9,0	2,7
інша продукція	0,8	0,3	1,7	0,5	3,9	1,1	2,1	0,6
Тваринництво	76,0	24,1	71,8	22,3	79,7	22,1	75,8	22,8
у т. ч. м'ясо ВРХ	24,9	7,9	19,6	6,1	25,1	7,0	23,2	7,0
молоко	44,1	14,0	42,7	13,3	46,6	12,9	44,5	13,4
м'ясо свиней	5,7	1,8	5,8	1,8	5,4	1,5	5,6	1,7
інша продукція	1,3	0,4	3,7	1,1	2,6	0,7	2,5	0,7
Промислова продукція	21,2	6,7	25,7	8,0	31,7	8,8	26,2	7,9
Послуги	12,9	4,1	17,3	5,4	16,9	4,7	15,7	4,7
Всього	314,7	100,0	322,1	100,0	361,1	100,0	332,6	100,0

* Розраховано автором за формою № 50 с.-г. “Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств”.

Встановлено, що формування ресурсного потенціалу інтегрованих утворень здійснюється у напрямі удосконалення ефективної моделі бізнесу, впровадження інноваційних технологій, встановлення раціональних пропорцій між землекористуванням, засобами виробництва та наявними трудовими ресурсами, розширення виробництва, зміцнення вертикальної інтеграції. Доведено, що в умовах розвитку міжгалузевої інтеграції, за рахунок інвестиційних коштів є можливість сировину, яка сьогодні реалізується на закордонний ринок, спрямовувати на переробку, розвивати допоміжні виробництва та промисли.

У четвертому розділі – “Інституційне забезпечення стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції” – розкрито значення міжгалузевої інтеграції в соціально-економічному розвитку аграрного сектору економіки та сільських територій, визначено напрями інституційних змін у державній політиці в контексті стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції. Запропоновано

організаційно-економічний механізм оптимізації галузевої структури з відповідним інституційним забезпеченням.

Дослідження особливостей аграрних реформ у європейських країнах показали, що передумовою розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки України повинно бути відповідне інституційне забезпечення з метою налагодження взаємовідносин між державою, товаровиробниками та споживачами продукції. У вітчизняній аграрній економіці на даний час відсутні ефективні ринкові інститути. Розробка стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції потребує формування системи інститутів, які базуються на європейських ринкових принципах та спрямовані на підвищення конкурентоспроможності продукції. Зокрема, встановлено, що вітчизняний аграрний сектор потребує удосконалення інституційного забезпечення у багатьох напрямках, а саме: ціноутворенні, землекористуванні, власності, державного регулювання та інфраструктури.

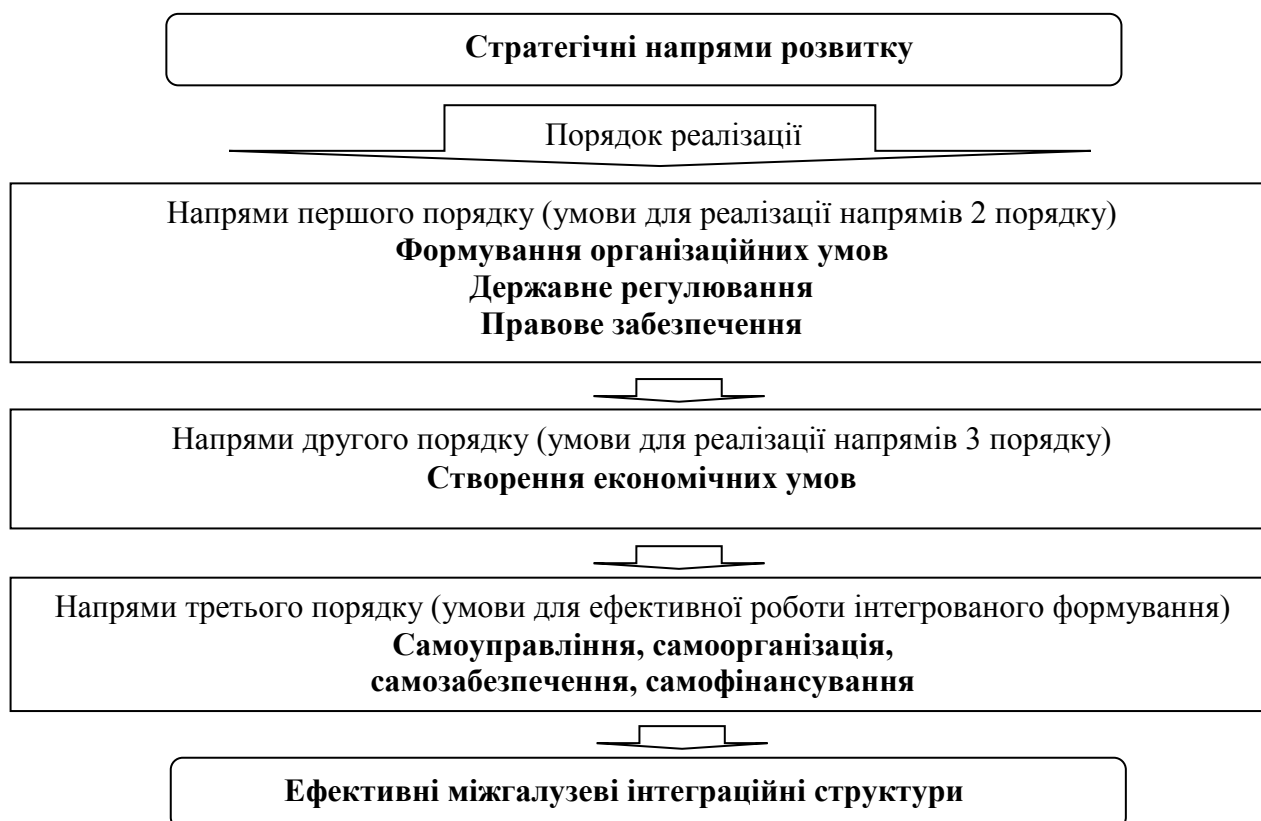
Виділено три основні інструменти державного регулювання міжгалузевих відносин в аграрному секторі національної економіки: підтримка сільськогосподарського товаровиробника; удосконалення механізму вертикальної координації; регулювання державою цін і доходів. Обґрунтовано, що забезпечення еквівалентних міжгалузевих обмінних процесів має ґрунтуватися на вільному ціноутворенні, але з обов'язковим державним регулюванням. В сучасних умовах господарювання необхідний контроль за цінами на матеріально-технічні ресурси та енергетичні носії для сільськогосподарських товаровиробників.

Запропоновано методологію удосконалення механізму державного регулювання розвитку міжгалузевої інтеграції за рахунок контролю ринкових взаємовідносин у сфері матеріально-технічного забезпечення та сервісного обслуговування учасників інтегрованого формування, яка є новою формою розвитку державно-приватного партнерства з метою розвитку найбільш суттєвих для економіки країни інтеграційних об'єднань та формування єдиного технологічного ланцюга по виробництву сировини, її переробці на сільських територіях та розвитку логістичної системи з реалізації готової продукції.

Встановлено, що формування інституційного забезпечення для оптимізації галузевих співвідношень в аграрному секторі економіки сприятиме вирішенню наявних проблем у галузях, що виготовляють засоби виробництва, сільському господарстві, промисловості, виробничій та соціальній інфраструктурі. У сільському господарстві, а саме в галузі рослинництва необхідно забезпечити інтенсифікацію розвитку зернового господарства з урахуванням особливостей регіону. Для цього на прикладі Полісся України запропоновано розвивати "Кукурудзяно-соевий пояс". У тваринництві основні зусилля необхідно спрямувати на відновлення м'ясного та молочного скотарства. При цьому переробні підприємства варто розміщувати у сировинних зонах на сільських територіях, вирішуючи значну кількість соціальних та екологічних проблем.

З метою практичної реалізації стратегічних напрямів розвитку міжгалузевої інтеграції розроблено механізм створення інтегрованих

формувань. Зміст його побудови полягає у застосуванні взаємодоповнюючих ринкових принципів (еквівалентність обміну результатами трудової діяльності в межах об'єднання, сприйняття досягнень науки та передової практики, адаптивність до ресурсозберігаючих технологій), економічних умов функціонування (техніко-технологічна модернізація виробництва, спеціалізація суб'єктів інтеграції) та алгоритму організації (рис. 3).

Рис. 3. Блок-схема стратегічних напрямів розвитку міжгалузевих інтеграційних структур*

*Розроблено автором.

Проведені дослідження підтвердили, що при реалізації стратегічних напрямів розвитку міжгалузевої інтеграції виникає потреба у допомозі надання інформаційно-консультаційних послуг менеджерам новостворених інтегрованих формувань. Доведено, що у сучасних умовах господарювання дорадча діяльність є одним із інструментів інтенсифікації розвитку аграрної сфери економіки країни, підвищення ефективності сільськогосподарського і промислового виробництва, підвищення рівня та якості життя на селі, зменшення соціальної напруги через організацію альтернативних видів діяльності. Функціонування дорадчих служб допомагає у здійсненні соціально-економічних перетворень за рахунок налагодження інформаційного забезпечення господарського процесу в ланцюжку “виробництво-переробка-збут”. Надання консультаційних послуг запропоновано здійснювати через мережу консалтингових центрів, які підтвердили свою ефективність в економічно розвинутих країнах.

У п'ятому розділі – **“Стратегічні орієнтири оптимізації міжгалузевих зв'язків в аграрному секторі”** – на підставі системного дослідження розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки визначено організаційно-економічні засади стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції. Встановлено, що її реалізація на період до 2020 р. передбачає розв'язання комплексу проблем аграрного сектору з метою збільшення обсягів виробництва і покращення якості сільськогосподарської та промислової продукції, зниження її собівартості, підвищення продуктивності праці й конкурентоспроможності учасників інтегрованого формування. Запропоновано та систематизовано стратегічні вектори розвитку інтеграційних процесів.

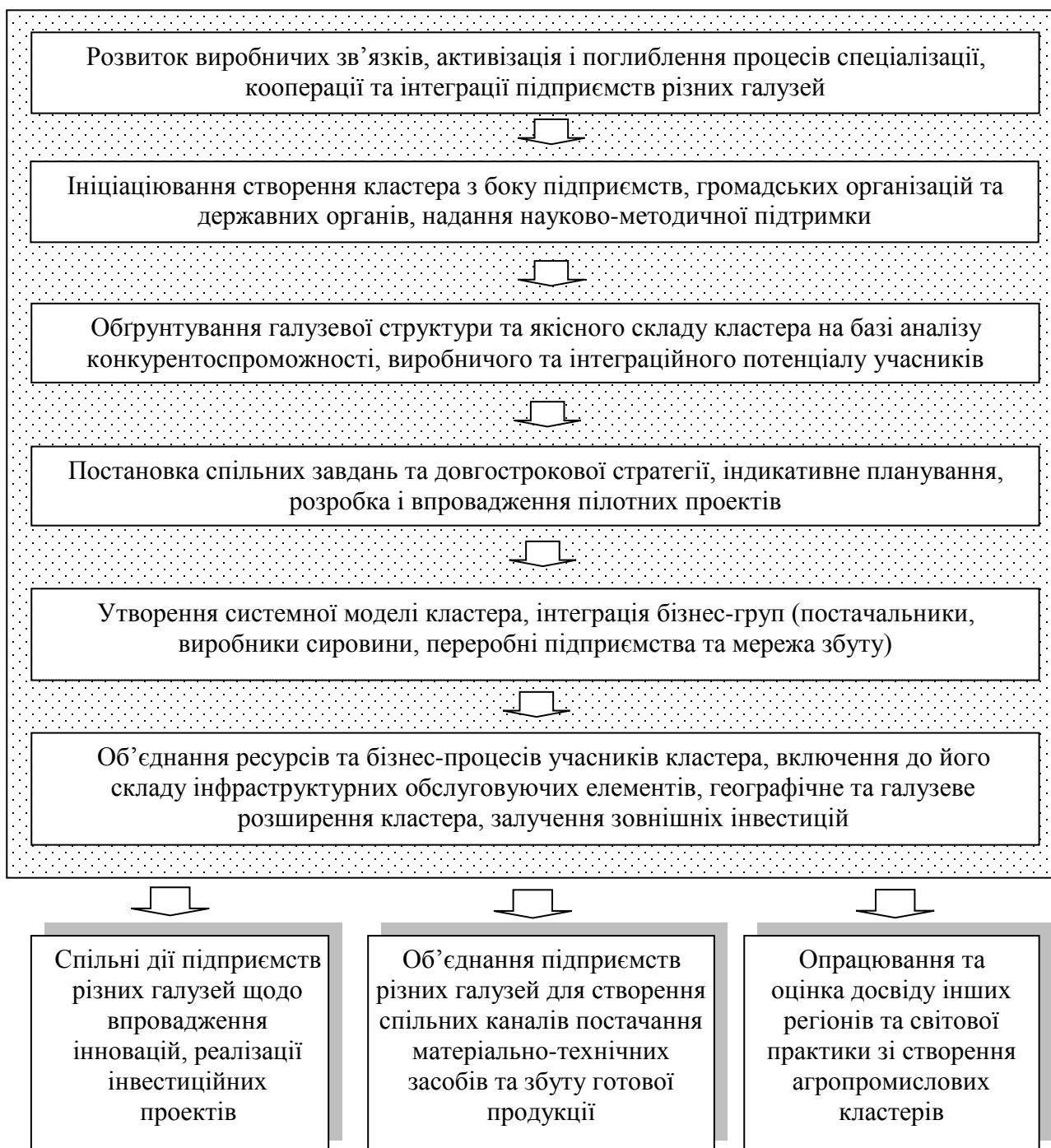
Встановлено, що найвищого рівня віддачі авансованого капіталу і поточних витрат досягають ті галузі аграрного сектору економіки, які функціонують на завершальній стадії господарського циклу, здійснюючи реалізацію кінцевої продукції. Адже готова продукція завжди оцінюється вище, ніж сировина, з якої вона виготовлена, завдяки більшій окупності витрат, досягнутій за рахунок споживача. Обґрунтовано, що при поєднанні сільськогосподарського і промислового виробництва власниками даного ефекту стають інтегровані агропромислові формування.

Проведені дослідження підтверджують, що одним із ефективних методів розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки є кластерна модель, у межах якої відбувається активна та конструктивна взаємодія науки, бізнесу і влади для досягнення спільних цілей, а також створення у рамках концепції структур і дієвих механізмів, які будуть слугувати інструментарієм забезпечення процесу впровадження стратегії на місцях. Кластерне об'єднання дозволяє окремим підприємствам, учасникам інтегрованого формування вийти на більші масштаби діяльності, розширити обсяги реалізації продукції, користуватися послугами більшого кола продавців та покупців. Заснований на основі кластера підхід дозволить спрямовувати економічну політику держави на науку та нові технології, освіту і створення людського капіталу у країні, сприятиме розширенню експорту та залученню іноземних інвестицій. На прикладі зони Полісся обґрунтовано, що кластерна модель інноваційного розвитку дає можливість задіяти наявні ресурси для прискорення й посилення конкурентних позицій галузей, які знаходяться у занепаді.

Встановлено, що системоутворюючими центральними елементами кластера повинні виступати підприємства, що здійснюють переробку типових для регіонів видів продукції, сільськогосподарські товаровиробники та мережа зі збуту продукції. Обов'язковим елементом кластера повинні стати науково-інноваційні центри, що представлені вищими навчальними закладами аграрного спрямування. Запропонований механізм формування агропромислового кластера в умовах розвитку міжгалузевої інтеграції дозволить посилити комунікації між галузями та підвищити їх ефективність (рис. 4).

Обґрунтовано, що в сучасних умовах ринкової економіки кластерне об'єднання є більш прийнятним порівнюючи з аграрними холдингами, так, як дозволяє вирішувати окрім економічних і екологічні та соціальні проблеми розвитку різних галузей. Враховуючи досвід країн світу відносно формування

кластерів, для України першочерговим завданням є розробка законодавчої бази щодо умов функціонування цього типу інтеграційних структур, а також механізму взаємодії товаровиробників, переробних підприємств, влади та освітніх установ. Таким чином, дієвим та ефективним інструментом у стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції може стати кластерна концепція, що вплине на підвищення конкурентоспроможності усіх галузей аграрного сектору і національної економіки в цілому.

Рис. 4. Механізм формування агропромислового кластера в умовах розвитку міжгалузевої інтеграції*

*Розроблено автором.

Перспективи створення кластера розглянуто на прикладі зони Полісся. Актуальним для даного регіону є відродження галузі тваринництва. Обґрунтовано, що вирішити це завдання буде швидше й оперативніше, використавши досвід діяльності кластерів у галузі тваринництва. Модель “Поліський молочний кластер” запропоновано впровадити за участю молокопереробних підприємств (ПАТ “Житомирський маслозавод”, ТОВ “Галіївський маслозавод”, ДП “Ружин-молоко”) та виробників молока (ТОВ “Долинівське”, ДГ “Нова перемога” ПП “Галекс-Агро”, ТОВ “Вертокиївка”, ТОВ “ВВ-Агро”, ПАФ “Єрчики”, ПСП “Сокільча”, СВК “Ружинський”) із залученням науково-дослідних установ: Поліського зонального НДЦ продуктивності АПК, Інституту сільського господарства Полісся НААН, постачальницьких та збутових організацій.

Доведено, що раціональна структура “Поліського молочного кластера” формується за умови, коли сільськогосподарські товаровиробники інтегрованого об’єднання забезпечують 65 % потреби переробних підприємств у сировині. При розміщенні кластера важливо враховувати потенціал сировинної зони, необхідність реалізації продукції у свіжому вигляді та розвиток логістичної системи. Встановлено, що переробні підприємства кластера, за умови економічно обґрунтованого їх розміщення сприятимуть вирішенню продовольчої проблеми й досягненню соціальної рівності сільських і міських працівників у забезпеченні їх продовольчими та промисловими товарами.

За рахунок побудови “Поліського молочного кластера” в умовах стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції є змога налагодити взаємовигідну систему економічних відносин між сільськогосподарськими виробниками, переробними підприємствами і реалізаторами молока за рахунок одержання кожним учасником інтегрованих формувань пропорційної суми прибутку на вкладений капітал з урахуванням терміну його обороту; розширювати інфраструктуру мереж сервісних послуг у селекції та відтворенні худоби, заготівлі, переробці та реалізації продукції скотарства; здійснювати фінансову підтримку існуючих і створювати нові інтегровані формування; забезпечувати умови для залучення коштів іноземних та вітчизняних інвесторів з метою розведення поголів’я великої рогатої худоби молочного напрямку.

Унікальність кластерної моделі розвитку інтегрованих аграрних формувань полягає в тому, що у межах проекту відбувається активна та конструктивна взаємодія науки, бізнесу і влади задля досягнення спільних цілей, а також створення у рамках концепції структур та дієвих механізмів, які будуть служити інструментарієм забезпечення процесу розвитку міжгалузевої інтеграції. Кластерна модель сприяє розвитку галузевої екології у зв’язку з отриманням можливостей для повторного використання супутніх продуктів і відходів при багатогалузевому виробництві, що особливо актуально для зони Полісся, яка постраждала від радіаційного забруднення. У соціальному аспекті, створення кластерів сприяє зменшенню безробіття у регіоні, дозволяє активніше використовувати місцеві природні ресурси, створювати соціальний капітал сільських територій.

ВИСНОВКИ

1. Вітчизняний аграрний сектор є системоутворювальним у економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу і значною мірою економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує зв'язки між технологічно пов'язаними галузями національної економіки, формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій. Подальша інтеграція у світовий економічний простір, посилення процесів глобалізації й лібералізації торгівлі потребують адаптації до постійно змінюваних умов зовнішнього середовища, відповідно – удосконалення стратегії аграрної політики, тобто визначення основних довгострокових цілей та завдань, прийняття курсу дій і розподілу ресурсів, необхідних для досягнення визначених цілей.

2. З'ясовано, що при переході до ринкових відносин характерним для аграрного сектору став розвиток інтеграції – еволюційного механізму господарювання, в основу якого покладено максимізацію прибутку за рахунок об'єднання відокремлених частин єдиного виробничого процесу. Доведено, що при формуванні інтегрованих структур вдається ефективно використовувати наявні ресурси та виробничі потужності, підвищувати конкурентоспроможність продукції. Міжгалузева інтеграція є цілеспрямованим процесом створення нового формування на основі поєднання інтересів, зміцнення виробничих зв'язків і відносин між різними галузями. Прямими її учасниками є сільськогосподарські та промислові підприємства, що забезпечують технологічні процеси з виробництва та переробки продукції, опосередкованими – установи, які виконують допоміжні й обслуговуючі функції. У результаті їх взаємодії утворюється додатковий синергетичний ефект від господарської діяльності.

3. Обґрунтовано, що в умовах розвитку міжгалузевої інтеграції відбувається підвищення ефективності використання земельних ресурсів завдяки трансформації сільськогосподарських земель та виведенні з обробітку малопродуктивних угідь, зміни їх цільового призначення з метою більш раціонального використання. Належне фінансове забезпечення та доступ до кредитних ресурсів дають змогу інтегрованим формуванням вести інтенсивне виробництво на інноваційній основі, залучаючи висококваліфіковані кадри. Інтегровані формування позиціонують принципово нову форму та стиль господарювання і використання ресурсів, що ґрунтується на ринкових принципах та є каталізатором активізації економічних процесів у сільськогосподарському й промисловому виробництві.

4. Встановлено, що для подальшого розвитку міжгалузевої інтеграції необхідно розробити відповідну стратегію. На прикладі Житомирської області розроблено стратегію розвитку міжгалузевої інтеграції на період до 2020 року. Визначено її цілі, механізм реалізації та оцінку можливих результатів. Метою стратегії є розвиток інтеграції між сільським господарством та промисловістю як перспективними галузями на внутрішньому і зовнішньому ринках, що забезпечують продовольчу безпеку держави, виробництво якісної продукції в

обсягах, достатніх для задоволення потреб населення та формування експортних партій. Методологічне значення запропонованої стратегії полягає у можливості її використання для розробки нормативно-правових документів з метою підвищення ефективності галузей аграрного сектору, якості та конкурентоспроможності продукції, модернізації економіки особливо сільського господарства, розробці ефективних механізмів реалізації державних реформ.

5. Доведено, що за рахунок стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції можливо вирішити ряд проблем зони Полісся України. Для досліджуваного регіону характерні наступні особливості: низька родючість ґрунтів, радіаційне забруднення значних територій; менші за розміром площі угідь і кількістю поголів'я тваринницькі ферми; відсутність належної кількості переробних підприємств; незадовільний стан розвитку інфраструктурного забезпечення. Встановлено, що значна кількість інвестиційних компаній, повністю або частково, у перший рік не розпочали виробничу діяльність на орендованих землях. Серед товаровиробників набув широкого розповсюдження вахтовий метод господарської діяльності. Тенденції, що відбуваються на Поліссі мають негативний вплив на розвиток аграрного сектору економіки, особливо на сільські території та екологічний стан довкілля.

6. Обґрунтовано, що для успішної реалізації стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції необхідне відповідне фінансове забезпечення. Першочергового фінансування потребують проекти з розміщення переробних потужностей у сировинних зонах, побудови виробничої і соціальної інфраструктури, налагодження виробництва екологічно чистої продукції, підвищення зайнятості населення та розвитку сільських територій. Пріоритетними напрямками інвестування для зони Полісся визначено: м'ясне та молочне скотарство, картоплярство, овочівництво, вирощування зернових культур, льонарство, органічне землеробство, будівництво зерноелеваторів, сховищ для картоплі та овочів, розвиток агроекотуризму. Перспективною формою залучення інвестицій у сільське господарство є спільна діяльність сільськогосподарських, агросервісних, промислових та інших підприємств у складі інтегрованих формувань.

7. Науково аргументовано, що у контексті стратегії міжгалузевої інтеграції головним завданням держави є створення сприятливих умов для розвитку економіки країни, і зокрема тих галузей, які є її "локомотивами", а для цього необхідно забезпечити свободу підприємництва, конкурентне середовище, прозорість дій у прийнятті адміністративних рішень. Обґрунтовано, що державна підтримка сільськогосподарського та промислового виробництва повинна бути спрямована на отримання прибутковості виробництва на рівні, що забезпечує розширене відтворення, створення сприятливих соціальних умов життя сільських жителів і поліпшення добробуту їх сімей, формування передумов для збереження та комплексного розвитку сільських територій, задоволення потреб населення в якісних і доступних продуктах харчування, розширення експортного потенціалу.

8. Доведено, що інтегровані формування за рахунок об'єднання підприємств різних галузей створюють агросервісну маркетингову, фінансово-кредитну та інформаційно-консультаційну інфраструктуру, яка надає можливість довести товар до кінцевого споживача, причому забезпечується зв'язок між виробником і покупцем, підвищується ефективність і оперативність роботи ринкових суб'єктів, відбувається перерозподіл ресурсів між різними галузями та всередині них, регулюється грошовий обіг, що у свою чергу дозволяє ефективно розв'язувати наявні проблеми. Діяльність інтегрованих підприємств ТОВ "Сігнет-Центр" і ТОВ СП "Нібулон" підтвердили ефективність розвитку виробничої та соціальної інфраструктури в межах територій господарювання.

9. У контексті стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції запропоновано механізм оптимізації галузей аграрного сектору економіки за рахунок формування "Кукурудзяно-соевого поясу" Полісся з метою налагодження замкнутого циклу виробництва продукції на сільських територіях. Доведено, що вирощування кукурудзи на зерно та сої в умовах Полісся дає можливість підсилити позитивні сторони кожної із культур в сівозміні, підвищити кількісні та якісні показники вирощеної продукції, застосовувати новітню енергозберігаючу технологію виробництва. Зерно цих культур є складовими для виготовлення повноцінних висококалорійних, збалансованих за перетравним протеїном комбикормів, які забезпечать сучасні потреби інших галузей. Саме такий напрям міжгалузевої інтеграції є ефективним для Полісся, коли вирощена продукція галузі рослинництва за рахунок побудови технологічних ланцюгів надходить на подальшу переробку та реалізацію.

10. Встановлено, що необхідною передумовою реалізації стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції є наявність інституційного забезпечення. В даному контексті запропоновано державне регулювання оптимізації галузевої структури аграрного сектору економіки за рахунок удосконалення механізму ціноутворення на сільськогосподарську та промислову продукцію, збалансування попиту і пропозиції на продовольчі товари, забезпечення цільового характеру дотаційної політики, прогнозування кон'юнктури ринку, наукового супроводу агропромислового виробництва. Характерними рисами успішної реалізації заходів державного регулювання, здатних створити загальний економічний ефект і цілеспрямовано впливати на галузеві пропорції аграрного сектору, повинні бути системність, комплексність, наступність і безперервність процесу оптимізації галузевих пропорцій.

11. Дослідження підтвердили, що подальший розвиток міжгалузевої інтеграції потребує відповідного інформаційно-консультаційного забезпечення суб'єктів аграрного ринку. В умовах складної економічної ситуації, нестабільності цін на продукцію та зміни кон'юнктури світового ринку спостерігається необхідність інформаційного забезпечення інтегрованих формувань з метою їх пристосування до ринкового середовища з урахуванням сучасних досягнень науки і техніки. Формування системи інформаційно-консультаційного забезпечення необхідно здійснювати за рахунок створення консалтингових центрів з метою дорадчого супроводу міжгалузевої інтеграції,

управління господарськими процесами в інтегрованих формуваннях, запровадження інноваційних технологій виробництва готової продукції, конкурентоспроможної на внутрішньому та зовнішньому ринках продовольства.

12. Науково аргументовано, що підвищення ефективності і конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору економіки стає умовою забезпечення продовольчої, а як наслідок – економічної і національної безпеки країни. Доведено, що вирішити ці проблеми можна на основі кластерного підходу – перспективного напрямку міжгалузевої інтеграції в сучасних умовах. З метою підвищення економічної ефективності товаровиробників та промислових підприємств, створення додаткових робочих місць та вирішення ряду екологічних проблем досліджуваного регіону в контексті стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції запропоновано створити “Поліський молочний кластер”. Обґрунтовано, що важливими перевагами формування кластерної моделі є: концентрація на зв'язках між підприємствами різних галузей, які сприяють розвитку виробництва і конкуренції; спрощення доступу до новітніх технологій; розподілення ризиків у різних сферах діяльності; вихід на зовнішні ринки; організація спільних наукових досліджень. Встановлено, що необхідною умовою організації агропромислових кластерів є високий рівень спеціалізації і концентрації найбільш розвинутих галузей аграрного сектору з метою найповнішого використання природно-економічних факторів на регіональному рівні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Данкевич Є. М. Міжгалузева інтеграція в аграрному секторі економіки: монографія / Є. М. Данкевич. – Житомир: “Полісся”, 2013. – 400 с. (23,36 д.а.).

Розділи в монографіях

2. Данкевич Є. М. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / редкол.: М.В. Зубець (голова) та ін. – К.: Логос, 2004. – С. 137–161. (*особистий внесок – досліджено особливості розвитку галузі рослинництва, 4,31 д.а.*).

3. Данкевич Є. М. Комплексна програма розвитку сільського господарства Житомирської області у 2009–2010 рр. та на період до 2015 р. / М. М. Дейсан та ін. – Житомир: Рута, 2009. – С. 118–137. (*особистий внесок – досліджено основні напрями розвитку галузі рослинництва Житомирської області, 4,17 д.а.*).

4. Данкевич Є. М. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західного регіону України / редкол.: В. М. Зубець (голова) [та ін.]. – К.: Аграрна наука, 2010. С. 202–216. (*особистий внесок – досліджено сучасний стан та перспективи розвитку галузі рослинництва в зоні Полісся, 2,84 д.а.*).

Статті у наукових фахових виданнях

5. Данкевич Є. М. Функціонування соєвого господарства в контексті міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Збірник наукових праць за ред. д. с.-г. н., проф. акад. АН ВО України, заслуженого діяча науки і техніки України, ректора Подільського державного агротехнічного університету М. І. Бамата. – Кам'янець-Подільський: ТОВ “Друк-Сервіс”, 2012. – С. 116–119. (0,49 д.а.).
6. Данкевич Є. М. Соціальна спрямованість діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Збірник наукових праць Харківського національного аграрного університету. Серія: Економічні науки: – Харків: ХНАУ, 2012. – № 7.– С. 44–51. (0,53 д.а.).
7. Данкевич Є. М. Сучасні технології виробництва продукції скотарства / Є. М. Данкевич // Науковий вісник “Асканія-Нова”: – Херсон: “ПІЕЛ”, 2012. – № 5. – Ч 2.– С. 61–67. (0,51 д.а.).
8. Данкевич Є. М. Будівництво елеваторів в контексті розвитку агропромислової інтеграції / Є. М. Данкевич // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 4. – С. 290–294. (0,54 д.а.).
9. Данкевич Є. М. Особливості агропромислової інтеграції в умовах ринкової економіки / Є. М. Данкевич // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки: Вип. 30: у 3 ч. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2012. – Ч 2. – С. 98–102. (0,64 д.а.).
10. Данкевич Є. М. Синергетичний ефект агропромислової інтеграції / Є. М. Данкевич // Інноваційна економіка. – 2012. – № 7. – С. 190–193. (0,52 д.а.).
11. Данкевич Є. М. Інноваційна складова діяльності інтегрованих структур в галузі рослинництва / Є. М. Данкевич // Вісн. ЖНАЕУ (економічні науки). – 2012. – № 1 (30). Т. 2. – С. 276–286. (0,57 д.а.).
12. Данкевич Є. М. Міжгалузева інтеграція як важлива передумова створення “кукурудзяно-соєвого поясу” Полісся / Є. М. Данкевич // Вісн. ЖНАЕУ (економічні науки). – 2012. – № 2 (32). – Т. 2. – С. 124–133. (0,57 д.а.).
13. Данкевич Є. М. Стан використання сільськогосподарської техніки в умовах міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Інноваційна економіка. – 2013. – № 2. – С. 231–234. (0,55 д.а.).
14. Данкевич Є. М. Розвиток міжгалузевої інтеграції у сільському господарстві Житомирської області / Є. М. Данкевич // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. М.Ф. Кропивка. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія “Люкс”, 2013. – № 2 (22), т. 5. – С. 100–108. (0,55 д.а.).
15. Данкевич Є. М. Міжгалузева інтеграція як передумова залучення інвестицій в аграрний сектор економіки / Є. М. Данкевич // Наукові праці Полтавської аграрної академії. – Вип. 1 (6). – Т. 1. – Полтава: ПДАА. 2013. – С. 94–98. (0,61 д.а.).
16. Данкевич Є. М. Сутність і особливості інтеграції в аграрному секторі економіки / Є. М. Данкевич // Збірник наукових праць Харківського національного аграрного університету. Серія: Економічні науки: – Харків: ХНАУ, 2013. – № 4.– С. 70–76. (0,49 д.а.).

17. Данкевич Є. М. Розвиток зайнятості в умовах міжгалузевої інтеграції у сільському господарстві / Є. М. Данкевич // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 198–202. (0,54 д.а.).
18. Данкевич Є. М. Перспективи розвитку міжгалузевої інтеграції у галузі ріпаківництва / Є. М. Данкевич // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 4. – С. 296–299. (0,57 д.а.).
19. Данкевич Є. М. Інтеграційні процеси на зерновому ринку / Є. М. Данкевич // Збірник наукових праць Сумського національного аграрного університету. Серія: Економічні науки: – Суми: СНАУ, 2013. – №5. – С. 58–62. (0,58 д.а.).
20. Данкевич Є. М. Тенденції формування інфраструктури аграрного ринку інтегрованими підприємствами / Є. М. Данкевич // Економічний простір: Збірник наукових праць. – 2013. – № 75. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2013. – С. 72–80. (0,47 д.а.).
21. Данкевич Є. М. Стратегія розвитку галузі м'ясного скотарства в умовах міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. М.Ф. Кропивка. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія “Люкс”, 2013. – № 3 (23), т. 3 – С. 82–87. (0,57 д.а.).
22. Данкевич Є. М. Стратегія розвитку міжгалузевої інтеграції: екологічний аспект / Є. М. Данкевич // Науково-практичний журнал Збалансоване природокористування. – 2013. – № 4. – С. 86–90. (0,52 д.а.).
23. Данкевич Є. М. Вплив державної підтримки на ефективність діяльності інтегрованих сільськогосподарських підприємств / Є. М. Данкевич // Збірник наукових праць Харківського національного аграрного університету. Серія: Економічні науки: – Харків: ХНАУ, 2013. – № 8. – С. 98–105. (0,54 д.а.).
24. Dankevych Y. M. The state of innovation introduction into plant-growing by integrated structures / Y. M. Dankevych // **The advanced science journal**. – 2013. – № 7. – P. 37–40. (0,54 д.а.).
25. Dankevych Y.M. The utilization of natural resources under the conditions of intersectoral intergration / Y.M.Dankevych // **The advanced science journal**. – 2013. – № 8. – P. 7–11. (0,55 д.а.).
26. Данкевич Е. М. Необходимость межотраслевой интеграции при выращивании кукурузы / Е.М. Данкевич // **Экономика и предпринимательство**. – 2013. – № 9. – С. 647–651. (0,61 д.а.).
27. Данкевич Е. М. Современные тенденции развития межотраслевой интеграции // **Экономика и предпринимательство**. – 2013. – № 11. – С. 751–754. (0,59 д.а.).
28. Dankevych Y. M. Development of integrated agricultural enterprises in Ukraine / Y. M. Dankevych // **The advanced science journal**. – 2013. – № 12. – P. 11–14. (0,55 д.а.).
29. Данкевич Е. М. Экономическая эффективность выращивания рапса интегрированными предприятиями / Е. М. Данкевич // **Universum: Экономика и юриспруденция** электрон. научн. журн. 2013 № 1 (1). URL: <http://http://7universum.com/ru/economy/authors/item/86>. (0,52 д.а.).

30. Данкевич Є. М. Стратегія формування агропромислового кластера в умовах розвитку міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Економічний форум: Науковий журнал. – 2014. – № 1. – Луцький національний технологічний університет, 2014. – С. 28–33. (0,58 д.а.).

31. Данкевич Є. М. Стратегічні напрями оптимізації структури посівних площ інтегрованих сільськогосподарських підприємств / Є. М. Данкевич // Економічний простір: зб. наук. праць. – 2014. – № 81. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2014.– С. 188–196. (0,61 д.а.).

32. Данкевич Є. М. Формування галузевих пропорцій у виробничій структурі сільськогосподарських підприємств / Є. М. Данкевич // Збалансоване природокористування: науково-практичний журнал. – 2014. – № 1. – С. 49–53. (0,48 д.а.).

33. Данкевич Є. М. Кормовиробництво як необхідна складова стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Наукові праці Полтавської аграрної академії. – 2014. – Вип. 1 (8). – Т. 1. – Полтава: ПДАА. 2014. – С. 99–105. (0,52 д.а.).

34. Данкевич Є. М. Реалізація інвестиційних проектів в аграрному секторі економіки у контексті стратегії розвитку інтегрованого виробництва / Є. М. Данкевич // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. М.Ф. Кропивка. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія “Люкс”, 2014. – № 1 (25) – С. 107–112. (0,53 д.а.).

35. Данкевич Є. М. Стратегічні імперативи розвитку аграрного сектора економіки у контексті міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Збірник наукових праць Харківського національного аграрного університету. Серія: Економічні науки: – Харків: ХНАУ. – 2014. – №3. – С. 126–133. (0,48 д.а.).

36. Данкевич Є. М. Інформаційно-консультативне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників / Є. М. Данкевич // Збірник наукових праць Сумського національного аграрного університету. Серія: “Економіка і менеджмент”: – Суми: СНАУ, 2014. – №4(59). – С. 58–62. (0,54 д.а.).

37. Данкевич Є. М. Інституційне забезпечення стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Науковий вісник Херсонського Державного університету. Серія: Економічні науки: – Херсон: ХДУ, 2014. – № 5.– С. 144–148. (0,50 д.а.).

Публікації в інших наукових виданнях

38. Данкевич Є. М. Програма охорони родючості ґрунтів у Житомирській області на 2005–2010 роки / Р. І. Рудик, В. І. Герасимчук, Є. М. Данкевич [та ін.]; Ін-т сільського госп-ва Полісся УААН. – Житомир, 2005. – С. 5–21. (*особистий внесок – обґрунтування основних концептуальних положень використання земельних ресурсів, 1,5 д.а.*).

39. Данкевич Є. М. Програма насінництва сільськогосподарських культур Житомирської області на 2006–2010 роки / Р. І. Рудик, В. І. Герасимчук, Є. М. Данкевич [та ін.]; Ін-т сільського госп-ва Полісся УААН. – Житомир,

2006. – С. 4–13. *(особистий внесок – досліджено стратегічні вектори розвитку галузі насінництва в умовах формування ринкової економіки, 1,7 д.а.)*.

40. Данкевич Є. М. Характеристика ґрунтового покриву Житомирської області / О. І. Савчук, А. М. Бовсунівський, Л. І. Нагулевич, Є. М. Данкевич // *Агропромислове Полісся*. – 2009. – № 2. – С. 14–18. *(особистий внесок – проаналізовано стан сільськогосподарського виробництва в Житомирській області, 0,11 д.а.)*.

41. Данкевич Є. М. Практичні рекомендації з організації та технології збирання урожаю сільськогосподарських культур в умовах 2012 року / М. М. Дейсан, М. П. Дідківський, Є. М. Данкевич [та ін.]; Ін-т сільського госп-ва Полісся НААН. – Житомир, 2012. – С. 3–18. *(особистий внесок – проаналізовано стан зернового господарства Житомирської області, 1,2 д.а.)*.

42. Данкевич Є. М. Геоінформаційні технології управління сільським господарством / Є. М. Данкевич // *Вчені записки Харківського інституту управління: науковий журнал* – вип. № 34. – Харків: XIV, 2013. – С. 106–110. (0,24 д.а.).

43. Данкевич Є. М. Стан та перспектива розвитку галузі ріпаківництва в Житомирській області / Є. М. Данкевич, Л. І. Ворона // *Агропромислове Полісся*. – 2013. – № 6 – С. 21–25. *(особистий внесок – досліджено можливості інтенсифікації галузі ріпаківництва, 0,15 д.а.)*.

44. Данкевич Є. М. Проблеми і механізми раціонального використання та охорони природних ресурсів в умовах міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // *Вісник національного університету водного господарства та природокористування: зб. наук. праць*. – Рівне. – 2013. – С. 160–168. (0,41 д.а.).

Тези доповідей на науково-практичних конференціях

45. Данкевич Є. М. Ретроспектива розвитку інтеграції в аграрному секторі економіки / Є. М. Данкевич // *Облік, контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* – Вінниця: ФОП Рогальська І.О., 2012. – С. 105–105. (0,21 д.а.).

46. Данкевич Є. М. Експортні поставки зерна інтегрованими сільськогосподарськими підприємствами / Є. М. Данкевич // *Інноваційний розвиток економіки України: зб. наук. праць з актуальних проблем економічних наук*. – Наукова організація “Перспектива”. – Херсон: Видавничий дім “Гельверетика”, 2012. – С. 71–75. (0,19 д.а.).

47. Данкевич Є. М. Складові синергетичного ефекту діяльності інтегрованої структури в аграрному секторі економіки / Є. М. Данкевич // *Прикладна наука та інноваційний шлях розвитку національного виробництва: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції, 4–5 жовт. 2012 р.* – Тернопіль: Крок, 2012. – С. 170–173. (0,20 д.а.).

48. Данкевич Є. М. Розвиток агропромислової інтеграції у сучасних умовах / Є. М. Данкевич // *Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання: зб. матеріалів VI наук.-практ. конф. 31 травня–1 червня 2012 р.* – К.: МІБО КНЕУ, 2012. – С. 45–47. (0,19 д.а.).

49. Данкевич Є. М. Інноваційні технології зберігання зернових культур в контексті агропромислової інтеграції / Є. М. Данкевич // Розвиток аграрного підприємництва: тенденції та перспективи: матеріали IV між нар. наук.-практ. конф. молодих вчених (у заочній формі) / редкол.: Ю. О. Лупенко та ін. – К. : ННЦ, 2012. – С. 56–60. (0,19 д.а.).

50. Данкевич Є. М. Перспективи використання сучасної техніки в контексті міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Інноваційна економіка – напрямок сталого розвитку держави: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Сімферополь, 7–8 верес. 2012 р.) / Наукове об'єднання “Economics”. – Сімферополь: НО “Economics”, 2012. – С. 49–51. (0,17 д.а.).

51. Данкевич Е. М. Оптимизация землепользования в условиях межотраслевой интеграции / В. Е. Данкевич, Е. М. Данкевич // Проблемы и перспективы развития экономики в современном обществе: сб. науч. работ участников междунар. науч.-практ. конф. (г. Москва, 22 декабря 2012 г.). – НО “Московское экономическое объединение”, 2012. – С. 123–127. (*личный вклад – проанализировано состояние развития межотраслевой интеграции в аграрном секторе, 0,11 п.л.*).

52. Данкевич Є. М. Міжгалузева інтеграція як передумова розвитку зовнішньоекономічної діяльності / В. Є. Данкевич, Є. М. Данкевич // Економічні підсумки 2012 року: досягнення та перспективи: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Сімферополь, 1–2 груд. 2012 р.). – Наукове об'єднання “Economics”. – Сімферополь: НО “Economics”, 2012. – С. 33–35. (*особистий внесок – проаналізовано стан розвитку інтегрованого виробництва, 0,12 д.а.*).

53. Данкевич Є. М. Розвиток бюджетування в умовах міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Актуальні аспекти розвитку підприємств аграрної сфери: облік, аудит та оподаткування: матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. молодих учених, викладачів та студентів, 18–19 жовт. 2012 р. – Херсон: Грінь Д. С., 2012. – С. 22–26. (0,21 д.а.).

54. Данкевич Є. М. Кормовиробництво як важлива складова міжгалузевої інтеграції в сільському господарстві / Є. М. Данкевич // Економіка: сучасні проблеми та перспективи розвитку: матеріали XIX Міжнар. наук.-практ. конф. (26–27 жовт. 2012 р.) / Громадська організація “Львівська економічна фундація”. – Львів: ЛЄФ, 2012. – С. 6–8. (0,17 д.а.).

55. Данкевич Є. М. Формування “Кукурудзяно-соєвого” пояса в контексті міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Реформування економіки України: стан та перспективи: зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф.; 29–30 листоп. 2012 р. – К.: МІБО КНЕУ, 2012. – С. 42–45. (0,22 д.а.).

56. Данкевич Є. М. Наслідки галузевих перетворень у сільському господарстві / Є. М. Данкевич // Модернізація та суспільний розвиток економіки країни: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Сімферополь, 25–26 січ. 2013 р.). – Наукове об'єднання “Economics”. – Сімферополь: НО “Economics”, 2013. – С. 37–39. (0,18 д.а.).

57. Данкевич Є. М. Вплив міжгалузевої інтеграції на зайнятість сільського населення / Є. М. Данкевич // Проблеми та шляхи удосконалення економіки

України: матеріали XXII Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 1–2 лют. 2013 р.) / Громадська організація “Львівська економічна фундація”. – Львів: ЛЄФ, 2013. – С. 73–76. (0,18 д.а.).

58. Данкевич Є. М. Найбільші інтегровані формування аграрного сектора / Є. М. Данкевич: зб. тез наукових робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8–9 лют. 2013 р.) / ГО “Центр економічних досліджень та розвитку”. – О.: ЦЕДР, 2013. – С. 68–70. (0,17 д.а.).

59. Данкевич Є. М. Використання рослинних решток інтегрованими сільськогосподарськими підприємствами / Є. М. Данкевич // Матеріали 8-ї Міжнар. наук.-практ. конф. “Актуальні проблеми та стратегічні напрями розвитку національної економіки”, присвяченої 20-річчю факультету “Економіки та бізнесу” / за ред. С. В. Кармана. – Мелітополь: Вид-во Мелітопільська міська типографія, 2013. – С. 19–22. (0,19 д.а.).

60. Данкевич Є. М. Діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у Житомирській області / В. Є. Данкевич, Є. М. Данкевич // Кооперативні читання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 4–6 квітня. 2013 р.). – Житомир: Вид-во “ЖНАЕУ”, 2013. – С. 175–179. *(особистий внесок – проаналізовано стан розвитку сільськогосподарських кооперативів у Житомирській області, 1,1 д.а.)*.

61. Данкевич Є. М. Придатність Поліських земель для запровадження органічного виробництва / Є. М. Данкевич, В. Є. Данкевич // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир: Полісся, 2013. – С. 252–256. *(особистий внесок – досліджено стан розвитку органічного виробництва в Житомирській області, 0,09 д.а.)*.

62. Данкевич Є. М. Перспективи розвитку інтеграційних процесів в харчовій та переробній промисловості / Є. М. Данкевич // Проблеми ринку та розвитку регіонів країн СНД: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 7–8 черв. 2013 р.). – Дніпропетровськ: НО “Перспектива”, 2013. – С. 106–108. (0,15 д.а.).

63. Данкевич Є. М. Стан розвитку галузі картоплярства на Житомирщині / Є. М. Данкевич // Генетичні ресурси для селекції високопродуктивних сортів картоплі з добрими смаковими якостями. Методологія дегустації вітчизняних і зарубіжних сортів: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (28–29 берез. 2013 р.) – ПП “Рута”. – Житомир, 2013. – С. 8–9. (0,07 д.а.).

64. Данкевич Є. М. Джерела фінансування інтегрованих формувань в сільськогосподарському виробництві / Є. М. Данкевич // Формування інформаційного потенціалу бухгалтерського обліку, контроль, аналіз та аудит в умовах глобальних економічних змін: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції, 18–19 квіт. 2013 р. ПДАТУ, м. Кам’янець-Подільський. – Тернопіль: Крок, 2013. – С. 254–257. (0,15 д.а.).

65. Данкевич Е. М. Потенциал побочной продукции интегрированных сельскохозяйственных предприятий / Е. М. Данкевич // Экономика и современный менеджмент: теория и практика. – 2013. – №10 (30): сб. статей по материалам XXX междунар. науч.-практ. конф. – Новосибирск: Изд. “СибАК”, 2013. – С. 172–178. (0,25 д.а.).

66. Данкевич Є. М. Критерії оптимальності галузевих пропорцій інтегрованих сільськогосподарських підприємств / Є. М. Данкевич // Стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту та контролю в умовах трансформації економіки: міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21–22 лют. 2014 р.). – К.: Аналітичний центр “Нова економіка”, 2014. – С. 61–64. (0,18 д.а.).

67. Данкевич Є. М. Перспективи розвитку органічного землеробства інтегрованими підприємствами на Житомирщині / Є. М. Данкевич, В. Є. Данкевич // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир: Полісся, 2014. – С. 378–384. (*особистий внесок – досліджено стан розвитку інтегрованого виробництва в Житомирській області, 0,10 д.а.*)

68. Данкевич Є. М. Формування системи інститутів аграрного ринку в умовах міжгалузевої інтеграції / Є. М. Данкевич // Економічні та соціальні інновації як фактор розвитку економіки: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4–5 квіт. 2014 р.): у 2-х ч. – К.: ГО “Київський економічний науковий центр”, 2014. – ч. 2. – С. 44–47. (0,17 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Данкевич Є. М. Стратегія розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”, Київ, 2014.

Із позиції системного підходу досліджено теоретико-методологічні та прикладні аспекти стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки через призму організаційних, економічних та соціальних чинників. Обґрунтовано, що результатом реалізації запропонованої стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції стане синергетичний ефект, який визначено, як збільшення ефективності діяльності інтегрованих формувань у результаті об’єднання окремих частин в єдину систему.

Проаналізовано сучасний стан аграрного виробництва, виявлено тенденції змін галузевих пропорцій та наслідки структурних перетворень. У процесі дослідження обґрунтовано, що інтегровані формування ведуть виробництво на новій технологічній, організаційній та ресурсній основі. Встановлено, що формування їх ресурсного потенціалу здійснюється у напрямі розширення виробництва, зміцнення міжгалузевої інтеграції, удосконалення ефективної моделі бізнесу, впровадження інноваційних технологій, встановлення раціональних пропорцій між землекористуванням, засобами виробництва та наявними трудовими ресурсами.

Окреслено напрями інституційних змін у державній політиці в контексті стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції. Розроблено пропозиції щодо удосконалення міжгалузевих зв’язків у інтегрованих формуваннях різних природно-економічних зон. Запропоновано організаційно-економічний механізм оптимізації галузевої структури аграрного сектору економіки з

відповідним інституційним забезпеченням на довгостроковий період. Доведено, що одним із ефективних методів розвитку міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки є кластерна модель взаємодії науки, бізнесу і влади задля досягнення стратегічних цілей.

Ключові слова: міжгалузева інтеграція, стратегія, розвиток, ефективність, конкурентоспроможність, управління, ресурсний потенціал, соціальний розвиток, державна політика.

АННОТАЦИЯ

Данкевич Е. М. Стратегия развития межотраслевой интеграции в аграрном секторе экономики. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Национальный научный центр “Институт аграрной экономики”, Киев, 2014.

С позиций системного подхода исследованы теоретико-методологические и прикладные аспекты стратегии развития интеграционных процессов в аграрном секторе через призму организационных, экономических и социальных факторов. Раскрыта сущность интеграционных процессов и исторические этапы их развития, систематизированы научные подходы к классификации интегрированных структур. Обоснованы методологические основы межотраслевой интеграции и отражена ее роль в повышении эффективности сельскохозяйственного и промышленного производства.

Установлено, что для дальнейшего развития интеграционных процессов возникает необходимость разработки соответствующей стратегии действий. Стратегию предложено рассматривать как долгосрочный, последовательный, конструктивный, рациональный, подкрепленный идеологией, устойчивой к неопределенности условий среды план, который сопровождается постоянным анализом и мониторингом в процессе реализации и направлен с определенной целью на достижение успеха в конечном итоге.

Системные исследования показали, что в последнее время производственное направление товаропроизводители определяют с учетом только экономического эффекта, несмотря на особенности территорий, а это приводит к структурным диспропорциям в производстве. Рынок, политика государства и поведение инвесторов способствуют развитию отдельных отраслей и сворачиванию других. Следовательно, отраслевая структура аграрного сектора экономики не является оптимальной, а если тенденции ее трансформации будут нарастать, то без системного изучения последствий это может отрицательно сказаться на развитии экономики в целом.

В результате анализа последствий структурных преобразований в аграрном секторе экономики отмечено несколько аспектов отраслевых диспропорций: технологический – несоблюдение научно обоснованных норм ведения хозяйства, утрата межотраслевых взаимосвязей; экологический – повышение антропогенной нагрузки на окружающую среду, снижение

плодородия почв; организационный – сезонность производства, вахтовый метод хозяйственной деятельности.

Доказано, что необходимым условием оптимизации отраслевых пропорций является наличие институционального обеспечения. В этом контексте разработаны рекомендации по совершенствованию институтов инфраструктуры рынка для формирования спроса и предложения, становления цены. Кроме того, предложено усовершенствование механизма государственного регулирования оптимизации производственной структуры за счет внедрения Аграрного паспорта района. Даны предложения по проведению дотационной политики, обоснованности цен и прогнозирования рынка. Детализированы направления работы научно-исследовательских учреждений с целью оптимизации отраслевых пропорций в аграрном секторе экономики.

Установлено, что формирование институционального обеспечения для оптимизации отраслевых соотношений в аграрном секторе экономики будет способствовать решению существующих проблем в сельском хозяйстве, промышленности, производственной и социальной инфраструктуре. В сельском хозяйстве, а именно в области растениеводства, необходимо обеспечить интенсификацию развития зернового хозяйства с учетом особенностей региона. Для этого, на примере Полесья Украины, предложено развивать “Кукурузно-соевый пояс”. В животноводстве основные усилия необходимо направить на восстановление мясного и молочного скотоводства. При этом перерабатывающие предприятия следует размещать в сырьевых зонах на сельских территориях, решая значительное количество социальных и экологических проблем.

Установлено, что реализация стратегии развития межотраслевой интеграции предусматривает решение комплекса проблем для увеличения объемов производства и повышения качества сельскохозяйственной и промышленной продукции, снижения ее себестоимости, повышения производительности труда, роста доходности и конкурентоспособности отраслей и социально-экономического развития сельских территорий. Обосновано, что одним из эффективных методов развития межотраслевой интеграции в аграрном секторе экономики является кластерная модель.

Доказано, что рациональная структура Полесского молочного кластера, формируется при условии, когда сельскохозяйственные предприятия интегрированного объединения обеспечивают более 2/3 потребности перерабатывающих предприятий-участников в сырье, поддерживается достаточная концентрация; одновременно более 75 % продукции сельскохозяйственных предприятий будет потребляться как сырье перерабатывающим центром кластера. Кластерный подход позволит направлять экономическую политику государства на науку и новые технологии, образование и создание человеческого капитала в стране, будет способствовать расширению экспорта и привлечению иностранных инвестиций. Уникальность кластерной модели развития интегрированных аграрных формирований состоит в том, что в рамках проекта происходит активное и конструктивное взаимодействие науки, бизнеса и власти для достижения общих целей, а также

создание в рамках концепции структур и действенных механизмов, которые будут служить инструментарием обеспечения процесса внедрения стратегии на местах.

Ключевые слова: межотраслевая интеграция, стратегия, развитие, эффективность, конкурентоспособность, управление, ресурсный потенциал, социальное развитие, государственная политика.

ANNOTATION

Dankevych E.M. The development strategy of inter-sectoral integration in the agricultural sector. – Manuscript.

The dissertation for obtaining a scientific degree of a Doctor of Economic Sciences on the specialty 08.00.03 – Economy and management of a national economy. – National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”, Kyiv, 2014.

From the position of a systematic approach we investigated theoretical, methodological and applied aspects of inter-sectoral integration strategies in the agricultural sector through the lens of organizational, economic and social factors. We justified that the outcome of the proposed strategy of inter-sectoral integration will be a synergistic effect, which is defined as the increase in the efficiency of the integrated units in the merger of separate parts into a single system.

We analyzed the current condition of agriculture production, revealed trends of changes in industrial proportions and consequences of structural change. The study proved that integrated formation leading to the production of new technological, organizational and resource base. We established that the formation of their resource potential is made towards increased production, strengthening inter-sectoral integration, improvement of effective business models, innovative technologies, establishment of rational proportions between land use, means of production and the available workforce.

The paper outlined areas of institutional changes in government policy in the context of inter-sectoral integration strategies. This suggested the improvement of linkages in integrated units of various natural zones. The organizational-economic mechanism optimization sectoral structure of the agricultural sector with the appropriate institutional support for the long-term period. Proved that one of the effective methods of inter-sectoral integration in the agricultural sector is a cluster model of interaction between science, business and government to achieve strategic goals.

Keywords: inter-sectoral integration, strategy, development, efficiency, competitiveness, governance, resource potential, social development, public policy.

Підписано до друку 17.10.2014
Папір друкарський. Друк офсетний.
Гарнітура Time New Roman.
Ум. друк. арк. 1,9. Формат 60×90¹/₁₆.
Наклад 100 примірників.

Віддруковано з готових оригінал-макетів
у Житомирському комунальному книжково-газетному видавництві “Полісся”,
10008, м. Житомир, вул. Шевченка, 18 а.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру: серія ЖТ, № 5 від 26.02.2004 р.